

✽ طالبی نژاد: سینما به عنوان پدیده‌ای غربی، هنری است که ریشه در تفکرات برخاسته از تکنولوژی دارد. پس برخلاف هنرهای چون معماری، نقاشی، خط و ... نمی‌توان آن را نهادینه کرد.

پدر و مادر (فیلم سینمایی بهشت بندگان)

== به بیانه‌ی برگزاری نخستین هم‌اندیشی سینمای دینی (فروردین ۷۲)

سینما - مذهب: آرمان

□ صدساله شدن هنر سینما، فرصتی است برای بررسی هرچه بهتر این هنر و یافتن بعدهای مختلف اجتماعی - فرهنگی آن. «سینما» ابزاری است که با یک لحظه‌ی آن می‌توان هزاران نفر را اندوهناک کرد یا خندان. با لحظه‌ی دیگری از «سینما» می‌توان ترس را به تماشاگر منتقل کرد و ... به طور کلی، به دلیل نوع ساختار این هنر، با کمترین حرکتها در کمترین زمان - با مدد تلفیق بازیگری - نور - موسیقی - صحنه‌آرایی و ... - می‌توان حسهایی متضاد چون «عشق»، «نفرت»، «شادی»، «غم»، «ترس» و سایر خصصتهای خاص انسانی و ... را با تکنیکهای خاص خود، نمایش داد. در تاریخ سینما، همان‌طور که نمایش پست‌ترین تمایلات انسانی به مدد این «تواناییها» آزمایش شده‌ست، تصویر عالی‌ترین رتبه‌های انسانی نیز از جایگاهی ویژه برخوردار بوده‌ست و به دلیل نیاز روحی افراد هر جامعه، حتی در جوامعی که نازل‌ترین فیلمهای ضداخلاقی به «بازار» می‌آید، همیشه جای این سینما محفوظ بوده‌ست. فیلمهای این گونه از سینما، یا بانگاهی به تاریخ، راوی حماسه‌های مذهبی - تاریخی بوده‌اند، یا وضعیت فعلی و معاصر آدمهای مذهبی را تصویر کرده‌اند و در نوع دیگر، که به نظر آرمانی‌ترین نوع «سینما» است، به «اخلاق‌گرایی» پرداخته‌اند. فیلمهایی چون «محمد رسول خدا - رسالت»، «عیسی بن مریم»، «کتاب آفرینش» در زمره‌ی آثار کلاسیک سینما در زمینه‌ی «روایت حماسه‌های مذهبی - تاریخی» یا «وقایع‌نگاری مذهبی» بوده‌اند که صدا البته، از دیدگاههای مختلفی تصویر شده‌اند. مثلاً مصادیقی که در فیلمهای «کتاب آفرینش»، «ده فرمان» و ... دیده می‌شوند، زایدی افکار «صهیونیستی» سازندگان آنهاست، چراکه «تحریف» واقعیت و تاریخ، وارونه جلوه دادن برخی جنبه‌های دینی و قهرمان‌پردازی‌های نادرست، با اعتقادات جوامع «اسلامی» همسو نبوده و نیست ... به هر حال این گونه کج‌اندیشی‌ها، در زمان حاضر نیز وجود دارد و به عنوان نمونه می‌توان فیلم موهن «اسکور سیزی» و نگاهش به رمان غیرانسانی «وسوسه‌های مسیح» اشاره کرد. این دست فیلمها هیچ‌گاه جزو فیلمهای «سینمای مذهبی» جای نخواهند داشت چراکه بزکن اصلی سینمای مذهبی، «اخلاق» و انتقال حس «اخلاق‌گرایی» به تماشاگر است نه چیز دیگر.

به هر حال، عالی‌ترین درجه‌ی «سینما»، اخلاق‌گرایی است، همان‌طور که عالی‌ترین درجه‌ی یک زندگی سعادت‌مند به شمار می‌رود. «سینما»، پس از صد سال تجربه در زمینه‌های مختلف و «درآوردن» احساسات بیرونی و درونی انسانها، باید به دنبال این عالی‌ترین آرمان سوق داده شود...

در یک نظرسنجی از تعدادی از نویسندگان، منتقدان و سینمایی‌نویسان مطبوعات، بر آن شدیم تا با فیلمهای منتخب منتسب به مذهبی صدساله‌ی نخست سینما یا دیدگاه کلی ایشان نسبت به این گونه‌ی سینمایی آشنا شویم. برخی از نویسندگان، بانظری قاطع، فقدان سینمایی به نام «سینمای مذهبی» را اعلام کرده‌اند که این به هر حال عدم وجود و استحکام همه‌جانبه‌ی فیلمهای مذهبی - تاریخی را نشان می‌دهد. با این امید که صد سال آینده‌ی سینما، به جای تصویر اغراق‌آمیز خشونت و خونریزی و تهاجم، سالهای شکوفایی اخلاق، و تبیین اندیشه‌های مذهبی در سینما باشد. انشاء... ■

■ علی افشار

***

سینما تا تر

نویسندگان، امتیازی در نظر نگرفته‌ایم. انگیزه‌ی ما تقابل دیدگاه‌های متفاوت کارشناسان در قالب این اقتراح بوده است که در موارد آتی موضوعاتی دیگر را دربرمی‌گیرد.

• در این نظرسنجی انتخاب آثار به‌عده‌ی نویسندگان محترم بوده است و محدودیتی در انتخاب فیلم از لحاظ داخلی یا خارجی بودن وجود نداشته است. برخی از پاسخ‌دهندگان به‌عوض انتخاب فیلمها، به‌بیان نظر و طریح دیدگاهشان درباره‌ی سینمای دینی یا آن چه بدان منتسب است پرداخته‌اند. - برخلاف روال رایج این‌گونه نظرسنجیها برای فیلمهای منتخب

فیلمهای برجسته‌ی - منتسب به - سینمای مذهبی از دیدگاه نویسندگان و منتقدان سینمای ایران

● احمد طالبی‌نژاد (مجله‌ی فیلم)

خالق است. با این دیدگاه می‌توان از دو صد فیلم، در طول تاریخ سینمای ایران و جهان یاد کنم که تعلق به‌سینمای دینی دارند.

از خارجیا می‌گذرم. از شش فیلم ایرانی، بی‌تقدم و تأخر یاد می‌کنم.

- ۱- هامون (داریوش مهرجویی)
- ۲- پری (داریوش مهرجویی)
- ۳- هور در آتش (عزیزالله حمیدنژاد)
- ۴- نیاز (علیرضا داودنژاد)
- ۵- پرواز در شب (رسول ملاقلی‌پور)
- ۶- روز واقعه

این روزها، خیلی اصرار ورزیده می‌شود که مقوله‌ی تازه‌ای به‌نام «سینمای دینی» را به‌عنوان یک ضرورت فرهنگی مطرح کنند. اشاعه‌دهندگان این مقوله، اغلب کسانی‌اند که به‌عنوان صاحبان سلیقه و تفکر فلسفی و دینی در جامعه شناخته می‌شوند. این گروه عقیده دارند یا مایلند که همه‌چیز را نهادینه کنند. عیبی هم ندارد به‌شرطی که دستکم معیارهای شناخته‌شده‌ای در دست داشته باشند. در زمینه‌ی معماری، نقاشی، خط و بسیاری از هنرها و صنایع دیگر این کار به‌راحتی امکان‌پذیر است. چون این هنرها، اصولاً رنگ و ریشه دینی دارند. یا دستکم ایرانی و شرقی‌اند. اما سینما به‌عنوان پدیده‌ای غربی، هنری است که ریشه در تفکرات برخاسته از تکنولوژی دارد. پس نمی‌توان آن را نهادینه کرد.

اما می‌توان سینمای دینی را به‌عنوان یک «ژانس» پذیرفت. مثل: فیلم جنگی، وسترن، پلیسی و دیگر ژانرها. اگر به‌سینمای دینی تنها به‌عنوان یک ژانر سینمایی نگاه کنیم، آن وقت می‌توان نمونه‌های درخشان را هم مثال زد. مثل اغلب آثار تارکوفسکی، برگمان و دیگر سینماگرانی که دارای تفکر دینی هستند. فیلمسازی که اعتقادات دینی داشته باشد، لاجرم اثرش هم دینی خواهد شد. اما اگر قرار باشد برای سینمای دینی مآتی‌فیس تنظیم شود، آن‌گاه، این عرصه، جولانگاه فرصت‌طلبانی خواهد شد که به‌راحتی از «رفاقت» به «برادری» می‌رسند و ممکن است تحت شرایطی، علیه هر دو این گرایشها هم فیلم بسازند. آنها که اصولاً به‌سینما به‌عنوان یک «شغل» نگاه می‌کنند، معمولاً مترصد فرصتهای طلایی هستند.

پس سینمای دینی به‌عنوان یک مقوله‌ی مستقل اصولاً قابل بحث نیست. سینماگر با ایمان، فیلم دینی هم خواهد ساخت.

● فریدون صدیقی (هفته‌نامه‌ی ستاره‌ها)

هر فیلمی - و نه هر فیلمی، هر اثر خلاقه‌ای - که در تکاپوی رهبانی به‌معناهاست، انسان موجب و موجد حیات بخشیدن به‌آن معنا و هستی اثر بخش است، در جست‌وجوی معنی بخشیدن به‌زندگی است و به‌گمان من این اثر، اثری دینی است، سینمای «دینی» است. چون اساساً انسان سرشتی معنوی، رهبانی و روحانی دارد. در هر اثری که انسان رهگشایی می‌کند، مفهومی از حقیقت خود را بروز می‌دهد، یعنی زیبایی. و زیبایی همان تکریم

* کریمی: سینمای مذهبی، سینمایی است که حکایتگر تضاد و تصادم و درگیری نیروهای خیر و شر و

رستگاری نیروهای خیر باشد.

* آذین: بیشتر فیلمهای مذهبی تاریخ سینما، در خدمت اهداف استعماری و ضد مذهبی، تحمیق مردم، گسترش

خرافات و مخدوش کردن چهره‌ی انبیا و نفی اعتقادات دینی بوده‌اند.

که حکایتگر تضاد و تصادم و درگیری نیروهای خیر و شر و فلاح و رستگاری (و نه پیروز) نیروهای خیر باشد، البته شر و خیری که با واسطه‌ی نزدیکی و دوری از ذات احدیت تعریف و مشخص می‌شوند. حال خواه این دو نیرو به شکل دو گروه از جامعه‌ی انسانی به تصویر درآید یا دو نیروی متضاد در وجود آدمی واحد باشد یا یک فرد در مواجهه با یک گروه و ... سینمایی که چنین حکایتگر باشد، سینمای دینی است و حساب فیلمهایی که در این زیرمجموعه می‌گنجند شاید از مجموع انگلستان یک دست کمتر باشد ولی برای شخصی که تمام فیلمهای تاریخ سینما را ندیده است انتخاب همین تعداد معدود نیز میسر نیست.

- جواد طوسی (ماهنامه‌ی فیلم)
- ۱- خانه‌ی خدا (جلال مقدم)
- ۲- سفر سنگ (مسعود کیمیایی)
- ۳- اربعین (ناصر تقوایی)
- ۴- یا ضامن آهو (پرویز کیمیایی)
- ۵- وصل نیکان (ابراهیم حاتمی‌کیا)
- ۶- روز واقعه (شهرام اسدی)

● محمد هادی کریمی (روزنامه‌ی کیهان)

پاسخ گفتن به این سوال بسیار مشکل است و بحث و فحص و دقت ویژه‌ای می‌طلبد، از دیگر سو دایره‌ی سینمای دینی با توجه به گوناگونی ادیان و نیز زاویه‌ی دیدهای متفاوت به این موضوع از وسعت بی‌حد و حصر آزاردهنده‌ای برخوردار است. به هر حال فیلمی چون «انجیل به روایت متی» (پیر پائولو پازولینی) که از جانب کلیسای کاتولیک مردود شمرده می‌شود از نظر من بهترین فیلمی است که یک مسیحی راجع به زندگانی مسیح می‌تواند بسازد. مسیح پازولینی، با عقاید ما درباره‌ی مسیح بیشتر همخوانی دارد، انسانی که در برابر ظلم و ستم و زراندوزی و اختلاف طبقاتی قیام می‌کند و دیگر از آن لجندهای آزاردهنده‌ای که از فراز جلجتا به قاتلین خود می‌زند، خبری نیست.

یا مورد دیگر «آخرین وسوسه‌ی مسیح» مار تین اسکوریزی مثال زدنی است، کلیسای کاتولیک این فیلم را طرد کرده است چراکه در فیلم از پاول (پوس) شخصیتی خائن و دو دوزه باز ارائه می‌کند که باز به نظر من از نقاط قوت فیلم است، اما طرح و وسوسه شدن یک پیامبر الهی با آن که فقط شائبه‌ی وسوسه را القا می‌کند، باعث شده است تا به نکته‌ی مهمی چون ارایه‌ی چهره‌ی واقعی پاول که بنیانگذار مسیحیت پاولینی تحریف شده است، چشم فروبندیم.

با این حساب نمی‌توان تنها چند فیلم مذهبی انتخاب کرد، چراکه حتی در دل به ظاهر ضد مذهبی ترین فیلمها نیز نکته‌های مذهبی جالبی را می‌توان پیدا کرد، از این رو ترجیح می‌دهم به جای انتخاب تنها چند فیلم، تعریف خود را از سینمای مذهبی در یک خط ارایه دهم. هر فیلمی که در این محور مختصات بگنجد، فیلم مذهبی است و لا غیر. سینمای مذهبی، سینمایی است

● جعفر گودرزی (هفته‌نامه‌ی استقلال جوان)

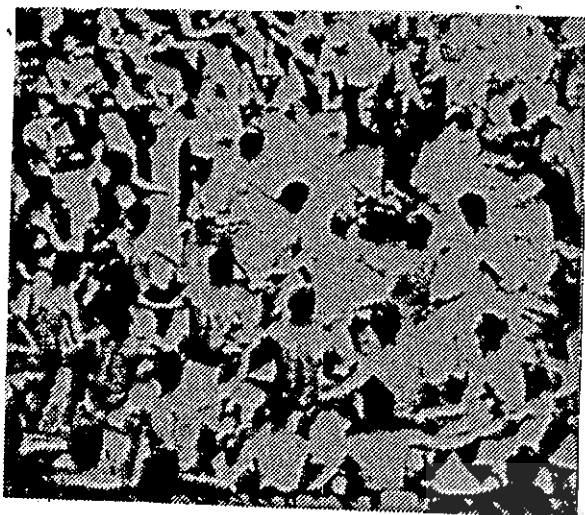
با علم به این که هنوز مضامین بکر و ناب دینی وجود دارد که در عرصه‌ی سینما به آن پرداخته نشده است و آنهایی هم که ساخته شده‌اند در برگیرنده‌ی ارزشها و آرمانهای کامل سینمای دینی نبوده و نیستند و هر یک در شرایط خاص سیاسی - اجتماعی و انتقادی زمان خود ساخته و تهیه شده‌اند. فیلمهای مورد نظر عبارتند از:

- ۱- ده فرمان
- ۲- کتاب آفرینش
- ۳- محمد رسول خدا
- ۴- عمر مختار
- ۵- زمین آسمانی
- ۶- آهنگ برنات
- ۷- روز واقعه
- ۸- هور در آتش
- ۹- سفیر
- ۱۰- ایوب پیامبر

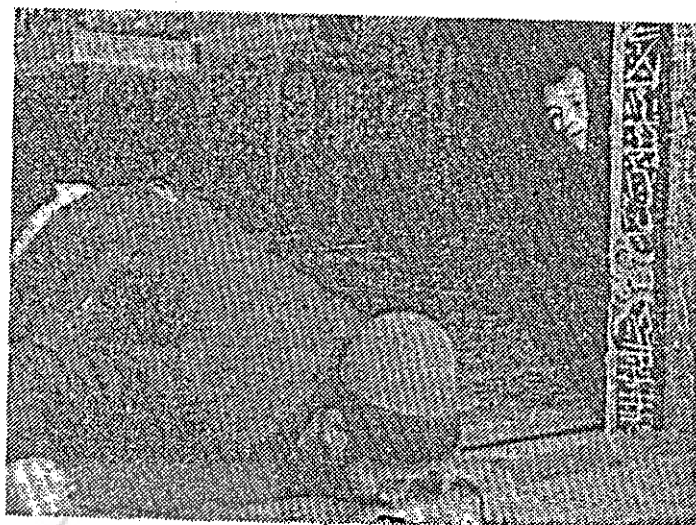
● چهار آذین (هفته‌نامه‌ی اطلاعات هفتگی)

سینمای دینی به مثابه‌ی سینمایی که به ویژگیها، اهداف و برنامه‌های دینی، تاریخی، ادیان، زندگی پیامبران و مؤمنان می‌پردازد، انعکاس دهنده‌ی عقاید

* صدیقی: هر اثر سینمایی خلاقه‌ای که در تکاپوی رهیابی به معناها و در جست‌وجوی معنی بخشیدن به زندگی باشد اثری دینی است.

ارتین

یا ضامن آهو

● **محمد صالحیان (همشهری)**

- ۱- عیسی بن مریم
- ۲- ده فرمان
- ۳- انجیل به روایت متی (پازولینی)
- ۴- روز واقعه
- ۵- زمین آسمانی

● **حسن ملکی (روزنامه‌ی اخبار)**

- ۱- انجیل به روایت متی (پازولینی)
- ۲- روز واقعه (شهرام اسدی)
- ۳- زمین آسمانی (محمدعلی نجفی)
- ۴- ...
- ۵- ...

● **علیرضا اخلاقی (هفته‌نامه‌ی پهلوان)**

- ۱- محمد رسول خدا
- ۲- ده فرمان
- ۳- عیسی بن مریم
- ۴- آهنگ برنادت
- ۵- روز واقعه (شهرام اسدی)

و باورهای دینی فرد یا جامعه است، هنوز به صورت گونه‌ی سینمایی، در عرصه‌ی سینمای جهان به وجود نیامده است. البته فیلمهای نسبتاً زیادی با توجه به مضامین دینی و تحت عنوان «مذهبی» در سینمای جهان - به ویژه سینمای آمریکا - ساخته شده‌اند که بیشتر آنها در خدمت اهداف استعماری و ضد مذهبی، تحمیق مردم، گسترش خرافات، مخدوش کردن چهره‌ی انبیاء و اولیاء و نفی اعتقادات دینی قرار دارد. در این قبیل فیلمها به دلیل ارایه‌ی تصویر دروغین از شخصیت پیامبران و مصلحان و تحریف احکام دینی، باورهای جوامع به زیر سوال رفته است. به همین دلیل، فیلمهایی مانند: عیسی بن مریم، ده فرمان، کتاب آفرینش، آخرین وسوسه‌های مسیح و ... ارزشمند نیستند و چهره‌ی استعمار و صهیونیسم پشت آنها دیده می‌شود...

بحث سینمای دینی و مذهبی، بسیار گسترده، عمیق و ضروری است که در این یادداشت مجال بررسی آنها نیست. با این همه، فیلمهای کم‌خطر و بی‌خطری نیز در جهان تولید شده که از بقیه سالمترند!

انتخاب بهترین فیلمهای مذهبی در اوضاعی که تولید آثار ضد مذهبی بیدار می‌کند، اساس دین و مذهب زیر سوال رفته است و فیلمهای دینی جهان سینما هم فقط ظواهری مذهبی دارند، ساده و عملی نیست. با این حال از قابل تأملترین فیلمهایی که در بستر سینمای دینی می‌گنجند، علی‌رغم ضعف مفروضی که نشان می‌دهد کشورهای دینی - به ویژه مسلمان - دارند و در این عرصه به صورت اصولی، گسترده و پیوسته حضور نداشته‌اند، می‌توان به فیلمهایی اشاره کرد که جزو همان فیلمهای «کم‌خطر» و «بی‌خطر» به‌شمار می‌روند (!)...

فیلمهایی چون: محمد رسول خدا، عمر مختار، سفیر، هبوط، روز واقعه.

* * *

● **پژمان کریمی (روزنامه‌ی رسالت)**

تاکنون موفق به تماشای فیلم مذهبی به مفهوم واقعی نشده‌ام، اما در دوران کودکی، فیلمی دیدم به نام «آهنگ برنادت». این اثر در دنیای کودکانم تأثیر خاصی گذاشت. خاطره‌ی احساس برانگیز «آهنگ برنادت» را هرگز فراموش نمی‌کنم.